

УДК 027.021(477-25)(092)

Пам'яті Маргарити Семенівни Ракушиної

3 листопада 2012 року зупинилось серце Маргарити Семенівни Ракушиної, життя і робота якої довгі роки були пов'язані з Центральною науковою бібліотекою Академії наук України (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського). Важко повірити в те, що вона більше ніколи не зателефонує ранком мені на роботу і не розповість останні новини з життя нашої Бібліотеки. Я пишу це слово з великої літери, оскільки так завжди мене просила Маргарита Семенівна.

Для неї Бібліотека — це її життя, і навіть в останні роки, коли була на заслуженому відпочинку, не втрачала зв'язків з колективом, бо доля Бібліотеки її турбувала. Вона не могла змиритися з тим, що часи економічних потрясінь в країні не пощадили її Бібліотеку і вона занепадає. "Вони знищують її, — говорила щоразу при спілкуванні Маргарита Семенівна, чи то тоді, коли я був у неї вдома, чи коли ми розмовляли по телефону. — Треба діяти, не можна залишати Бібліотеку напризволяще. Чому Президія Академії наук і уряд нічого не роблять для того, щоб Бібліотека отримала новий поштовх для розвитку?" Її біль і занепокоєння долею Бібліотеки я відчував повсякчас.

Особливо Маргариту Семенівну вразила книга Л. Дубровіної та О. Онищенка "Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1965—1991", що вийшла друком у 2008 р. Уважно прочитавши її, вона написала велику рецензію (надрукована у цьому номері, див. с. 8—10), зазначивши, що у виданні не знайшла належного висвітлення низка важливих періодів становлення та розвитку провідної вітчизняної Бібліотеки, з якою Маргарита Семенівна та її колеги тісно пов'язали свою долю і яка так багато значила для них.

Народилася Маргарита Семенівна 29 серпня 1933 року в далекому Уссурійському краї Російської Федерації. Вихувалася в сім'ї, де пам'ятали нелегкі тридцять, злигодні війни і подолання труднощів повоєнних років, де цінували працю і знання. Батьки прагнули, щоб донька здобула вищу освіту. Цього ж хотілось і Маргариті. Вона стала студенткою Харківського державного бібліотечного інституту. Після його закінчення Маргарита Семенівна працювала в Центральній науковій бібліотеці (ЦНБ) на різних посадах — бібліотекаря, завідувача відділу, заступника директора з бібліотечної роботи. Вона удостоєна високого звання "Заслужений працівник культури УРСР".

З колективом Бібліотеки Маргарита Семенівна розлучилася тільки раз, коли перейшла працювати в Об'єднаний комітет профспілок Академії наук УРСР. Досвід роботи у профспілках навчив її коротко і влучно висловлювати свої думки, ще відповідальніше ставитися до дорученої справи, саме на цій посаді сповна розкрилися її природні організаційські здібності. Принципова й вимоглива, Маргарита Семенівна користувалася заслуженою повагою колективу.

Згадуючи 1985 рік, коли мені доручили очолити Бібліотеку, із вдячністю відзначаю, що Маргарита Семенівна, яка на той час керувала найбільшим підрозділом Бібліотеки — відділом обслуговування читачів, завжди приязно ставилася до мене, намагалася підтримати новопризначеного директора, якому бракувало досвіду на цій відповідальній роботі.

1958. Перші роки самотійної роботи

Через деякий час я зрозумів, що для Маргарити Семенівни Бібліотека була не просто місцем роботи, а її рідним домом. Мов про найрідніших людей, піклувалася вона про співробітників, незалежно від їхнього віку, і до кожного знаходила підхід. Її щирі поради та добрі слова підтримували колег.

Не випадково через деякий час я запропонував цій жінці стати моїм заступником з бібліотечної роботи. Маргариту Семенівну добре знали в Президії Академії наук, тому й не було принципових заперечень при затвердженні на посаду заступника директора Бібліотеки. І я жодного разу не пожалкував про це призначення, а наші добрі стосунки і зустрічі родинами під час свят чи днів народження дали підстави гострим на язик жінкам Бібліотеки назвати Маргариту Семенівну "виробничою дружиною" директора.

1986. Відкриття виставки публікацій ООН

Не можна не відзначити важливу особливість індивідуальності Маргарити Семенівни — її високі аналітичні здібності, відповідальне ставлення до роботи, професіоналізм. Безумовно, в її житті були важкі часи і сумні події, проте все це залишалося за межами Бібліотеки. Вона працювала радісно, захоплено, із задоволенням, тому що ще з молодих літ Маргарита Семенівна була впевнена, що бібліотекар працює для читачів і має дарувати їм прекрасні хвилини зустрічі з книгою.

Організаторський талант Маргарити Семенівни особливо проявився під час оформлення приміщення нового бібліотечного корпусу, перевезення фондів та організації

обслуговування читачів. Ця складна і копітка робота вимагала напруження сил і організаційних здібностей усього колективу. Справа ускладнювалася ще й тим, що розроблена на стадії проектування Бібліотеки технологія обслуговування читачів через низку причин застаріла, тому заступнику директора з бібліотечної роботи потрібно було починати все з нуля. І з цими відповідальними обов'язками вона справилася блискуче. Співробітники ще мали приміщення, формували підсобні фонди, а Маргарита Семенівна вже підготувала все для обслуговування читачів, кількість яких мала зрости вдвічі. За безпосередньої участі Маргарити Семенівни вперше в історії установи розроблено короткий путівник по Бібліотеці, адже на площі 35,7 тис. кв. метрів, які вона зайняла, було непросто орієнтуватися. У путівнику коротко і детально розповідається про Бібліотеку, систему її читальних залів, інші підрозділи — каталоги, довідкові картотеки, зали нових надходжень і публікацій ООН тощо.

В упорядкуванні нинішнього приміщення Бібліотеки скрізь відчувається дбайлива рука Маргарити Семенівни. У пандусі, наприклад, за її пропозицією розмістили бюсти видатних особистостей, які залишили помітний слід у вітчизняній та світовій історії. Зелений куточок біля пандуса — і до цього причетна Маргарита Семенівна. Перевезення генерального і читачького каталогів та майже семи мільйонів книг і брошур, розміщення їх у новому книгосховищі, формування підсобних фондів читальних залів — усе потребувало особливої уваги заступника директора з бібліотечної роботи. 10 жовтня 1989 року відбулось урочисте відкриття Бібліотеки. Це був справжній тріумф. Для нашого колективу, для читачів, для Академії наук і для всієї України. Штат бібліотеки розширено вдвічі, головним чином за рахунок відділу обслуговування читачів. І у Маргарити Семенівни знову побільшало клопоту: підбір кадрів, навчання фахівців, організація двозмінної роботи читальних залів тощо.

Уже наступного дня після відкриття нового приміщення в ЦНБ відбулась перша в історії України міжнародна конференція, в якій взяли участь представники найбільших бібліотек Сполучених Штатів Америки, Канади, Німеччини, ЧССР, Польщі й інших країн світу. В її успішній підготовці і проведенні важко переоцінити роль Маргарити Семенівни.

Минули урочистості, настала буденна напружена робота. Як бути зі спецфондом, де зберігається велика кількість забороненої літератури; з бібліотекою Інституту єврейської культури; з обмінно-резервним фондом, адже розміщення книгосховища не змогло вмістити все, що знаходилось у підвалах житлових будинків. Питань виникало багато, і тут поради Маргарити Семенівни, як завжди, були корисними і професійними.

1988. Обговорення виробничих питань у відділі соціально-економічної літератури. Друга ліворуч — М. Ракушина, другий праворуч — М. Сенченко

Можна багато писати про людину, яка відіграла в моєму житті величезну роль, яка була прикладом самовідданого і професійного служіння бібліотечній справі, але, на жаль, це не поверне Маргариту Семенівну до життя.

Вона встигала працювати й виховувати доньку Людмилу, яка захистила докторську дисертацію і зараз очолює кафедру картографії та геодезії Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Пам'ять про Маргариту Семенівну Ракушину назавжди залишиться в історії бібліотечної справи України, Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського, у серцях колег і тисяч читачів Бібліотеки.

Микола Сенченко,
директор Книжкової палати України,
професор